

Развіццё крымінальнага права Беларускай ССР пасля прыняцця Крымінальнага кодэкса 1928 года.

У сувязі з сацыяльна-эканамічнымі і палітыка-ідэалагічнымі зменамі ў Савецкай дзяржаве і грамадстве ў сярэдзіне 1920-х гг., а таксама неабходнасцю змены крымінальнага заканадаўства для выпраўлення недахопаў КК РСФСР 1922 г., які дагэтуль дзейнічаў на тэрыторыі СССР, ва ўсіх існаваўшых у той час саюзных рэспубліках у 1926—1928 гг. уводзяцца новыя ўласныя крымінальныя кодэксы (КК). КК Беларускай ССР уводзіцца ў дзеянне з 15 лістапада 1928 г. Ён быў быў найбольш дасканалым з усіх саюзных крымінальна-прававых актаў таго часу, бо прымаўся апошнім і ўлічваў памылкі кодэксаў іншых савецкіх рэспублік.

Гісторыя тагачаснага савецкага крымінальнага права шмат у чым звязана з гістарычнымі падзеямі, якія адбываліся ў СССР¹. Перыяд прыняцця КК БССР 1928 г. характарызуецца пераадоленнем наступстваў грамадзянскай вайны, гаспадарчага заняпаду, потым НЭПам, а таксама выхадам з міжнароднай ізаляцыі. Побач з гэтым працягваецца палітыка ўмацавання большавіцкай ідэалогіі ў дзяржаве і грамадстве, у сувязі з чым пачынаюцца масавыя рэпрэсіі. Сталінская тэорыя аб абвастрэнні класавай барацьбы на шляху да перамогі камунізму стала ідэалагічнай падставай для разгортвання шырокага прымянення крымінальна-прававой, а таксама і пазасудовай рэпрэсіі ў адносінах да невінаватых людзей. Увогуле крымінальнае права і заканадаўства канца 1920-1930 гг. падвяргалася значнаму палітычнаму і ідэалагічнаму ціску.

Менавіта таму асноўнай задачай КК БССР 1928 г. абвясціў судова-прававую абарону сацыялістычнай дзяржавы ад грамадска небяспечных учынкаў шляхам прымянення да правапарушальнікаў мераў сацыяльнага ўздзеяння (арт. 1). Гэта сведчыць аб тым, што перавага аддавалася крымінальна-прававой абароне дзяржаўных інтарэсаў.

Кодэкс не меў падзелу на агульную і асаблівую часткі, а замест тэрміна «Агульная частка» быў выкарыстаны тэрмін «Агульныя палажэнні», якія былі пабудаваны адпаведна «Асноўным пачаткам крымінальнага заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік» 1924 года і ўвасаблялі сабой адзін раздзел, у якім вызначаліся задачы крымінальнага заканадаўства БССР, давалася больш поўная фармуліроўка злачынства, канкрэтызаваліся меры сацыяльнай аховы, тэрміны даўніны прыцягвання да крымінальнай адказнасці і г.д. Раздзелы 2, 3 (п. «А») і 4 Асаблівай часткі Кодэкса адпаведна змяшчалі тэкст Палажэння аб злачынствах дзяржаўных (контррэвалюцыйных і асабліва для СССР небяспечных супраць ладу кіравання) 1927 г. і Палажэння аб воінскіх злачынствах 1927 г., якія з'яўляліся агульнасаюзнымі законамі.

Злачынствам у Кодэксе аб'яўлялася ўсякае «грамадска небяспечнае дзеянне ці бяздзеянне, накіраванае супраць асноў савецкага ладу ці правапарадку, усталяваных працоўна-сялянскай уладай на пераходны да камунізму перыяд»². Гэтае вызначэнне называла матэрыяльную прыкмету злачынства – грамадскую небяспечнасць дзеяння, але не ўказвала на крымінальную супрацьпраўнасць дзеяння. Такім чынам, у КК БССР 1928 г. адсутнічала фармальная прыкмета злачынства. Грамадскія інтарэсы і каштоўнасці ў Кодэксе разглядаліся самастойна і ў параўнанні з дзяржаўнымі інтарэсамі мелі другасную каштоўнасць, аб чым сведчыць арт. 5 КК БССР 1928 г., дзе давалася класіфікацыя злачынстваў на аснове палітычных крытэрыяў. Злачынствы падзяляліся на 2 катэгорыі: накіраваныя супраць асноў савецкага ладу і ўсе іншыя. Радыкальна размежаваныя былі паводле гэтых катэгорый прынцыпы пакарання – за ўчыненне крымінальна каральных дзеянняў першай катэгорыі ўстанаўлівалася мінімальная мяжа, ніжэй якой суд ня мог прызначыць меру пакарання. За злачынствы другой катэгорыі Кодэкс прадугледжваў толькі максімальную мяжу пакарання³.

З аднаго боку, матэрыяльная прыкмета злачынства ў КК БССР 1928 г. мела станоўчае значэнне, бо дазваляла не выкарыстоўваць меры сацыяльнай аховы ў адносінах да малазначных дзеянняў (арт. 12). Артыкул аб малазначнасці існуе і ў сучасным беларускім заканадаўстве (КК Рэспублікі Беларусь 1999 г.), што сведчыць аб яго гуманізме. Аднак, нягледзячы на станоўчыя рысы матэрыяльнай прыкметы злачынства, гэты важны набытак навукі крымінальнага права быў выкарыстаны савецкай дзяржавай у сваіх інтарэсах, прывёўшы да пашырэння аналогіі закону (арт. 6 Кодэкса), бо пры фармальнай прыкмеце злачынства аналогія не магла б ужывацца да дзеянняў, якія не забаронены Кодэксам. Калі пры прыняцці КК РСФСР 1922 г. навукоўцы, апраўдваючы наяўнасць аналогіі, спасылаліся на непрацяглы тэрмін распрацоўкі Кодэкса і немагчымасць прадугледзець усе магчымыя злачынствы наперад, то падчас прыняцця КК БССР 1928 г. гэтых фактараў ужо не было, бо часу на яго распрацоўку хапала, а грамадскія адносіны былі адносна нязменнымі. Гэта гаворыць аб тым, што такая канцэпцыя грунтавалася не на падставе якіх-небудзь навуковых даследаванняў, ці патрабаванняў судовай практыкі, а збольшага на палітычных поглядах бальшавікоў-юрыстаў. Аналогія, меры сацыяльнай аховы і тэорыя аб небяспечным стане асобы дазвалялі савецкай дзяржаве поўнасцю абараніць сябе ад любой, нават самай нязначнай пагрозы з боку класавых ворагаў, што ў выніку прывяло да рэпрэсіўнай палітыкі. У далейшым, усё-такі, развіццё савецкай крымінальна-прававой дактрыны дазволіла заканадаўцу поўнасцю адмовіцца ад прымянення крымінальнага закона па аналогіі⁴.

Адсутнасць фармальнага крытэрыя злачынства садзейніча таксама развіццю канцэпцыі мераў сацыяльнай аховы з палажэннямі аб асобах, якія пагражаюць

сацыяльнай бяспецы, што з большага было абумоўлена палітычнымі матывамі. Дактрына крымінальнай адказнасці была канчаткова пабудавана на палажэннях аб сацыяльнай ахове як функцыі рэпрэсіі, побач з гэтым адбылося канчатковае адмаўлення ад тэрмінаў «віна» і «пакаранне». Тым самым была ліквідавана канцэптуальная супярэчнасць папярэдне дзейнічаўшага КК 1922 г., які меў дваістасць падстаў прыцягнення да крымінальнай адказнасці: па-першае, гэта віноўныя дзеянні, за якія прызначаліся «пакаранні», па-другое, сацыяльная небяспечнасць асобы ў адносінах да якой ужываліся «меры сацыяльнай аховы». У выніку гэтага дубліравалася і ўзмацнялася адказнасць, адбылася перавага ідэалогіі над правам.

У галіне крымінальнага права ў той час панавала сацыялагічная школа, якая прыйшла на змену распаўсюджанай класічнай школе і лічылася найбольш прагрэсіўнай. Бальшавікі, якія жадалі прадэманстраваць гуманізм і новую сутнасць савецкага крымінальнага права, узялі яе на ўзбраенне, але пры гэтым дапоўнілі і сказілі яе. У выніку ў рэспубліканскія крымінальныя кодэксы патрапілі найбольш радыкальныя палажэнні, якія тычыліся ўжывання аналогіі закону, класавасці, зваротнай сілы крымінальнага закону, тэорыі аб небяспечным стане асобы.

Такім чынам, канчатковы разварот да тэорыі сацыяльнай небяспечнасці і небяспечным стане асобы адбыўся найперш па палітычных прычынах, бо бальшавікі жадалі паказаць, што савецкае крымінальнае права не мае нічога агульнага з дарэвалюцыйнай і буржуазнай класічнай школай права. Па-другое, сацыялагічная тэорыя цалкам задавальняла бальшавікоў, бо дапоўніла арсенал сродкаў палітычнай рэпрэсіі, які быў ім неабходны. Па-трэцяе, адмаўленне ад класічнай школы крымінальнага права ліквідавала дваістаць падстаў прызначэння пакарання КК РСФСР 1922 г. і рабіла КК БССР 1928 г. збольшага абрунтаваным з пункту гледжання пануючай навуковай канцэпцыі. Гэта значыць, што Кодэкс быў лепей тэрэтычна распрацаваным.

КК БССР 1928 г. захаваў норму КК РСФСР 1922 г. аб асобах, «якія ўяўляюць грамадскую небяспечнасць па сваёй прошлай дзейнасці і сувязі са злачынным асяроддзем» (арт. 8) з адпаведнай санкцыяй аб ужыванні да іх мераў сацыяльнай аховы судова-выпраўленчага, медыцынскага і медыка-педагагічнага характару. Матэрыяльная прыкмета злачынства, а таксама тэорыя небяспечнага стану асобы дазвалялі прызнаваць сацыяльна небяспечнай любую асобу, кіруючыся пры гэтым класавым рэвалюцыйным падыходам.

Паказальным для канца 20-х гадоў мінулага стагоддзя было заканадаўчае адмаўленне агульнага вызначэння віны і прызнанне намеру і неасцярожнасці як умоў крымінальнай адказнасці, што, на думку І. Грунтова, было істотным недахопам гэтага перыяда развіцця крымінальнага права⁵. Разам з тым, нормы савецкага крымінальнага

заканадаўства перыяда НЭПу падрабязна канкрэтызавалі элементы аб'ектыўнага боку склада злачынства - дзеяння і бяздзеяння, а таксама суб'ектыўнай – намеру і неасцярожнасці. Такім чынам, КК БССР 1928 г., які не змяшчаў вызначэння віны і не разглядаў наяўнасць віны ў якасці падставы для крымінальнай адказнасці, тым не менш, па сутнасці прадугледжвае дзве формы віны - намер і неасцярожнасць. У ім да наўмысных злачынстваў былі аднесены ўсе контррэвалюцыйныя злачынствы, што загадзя вяло да ўзмацнення жорсткасці пакарання за іх здзяйсненне.

У выніку канчатковага адмаўлення КК БССР 1928 г. ад тэрміну «пакаранне», яму на змену прыходзяць «меры сацыяльнай аховы», якія дзяліліся на тры віды: меры судова-папраўчага характару (былое пакаранне), меры медыцынскага характару і меры медыка-педагагічнага характару. Першыя прымяняліся за злачынствы, другія - да асоб, якія не ўсведамлялі сваіх дзеянняў, апошнія - да непаўналетніх у выпадках замены пакарання гэтымі мерамі.

Тлумачэнне такім новым палажэнням давалася большавікамі-правазнаўцамі і зводзілася да неабходнасці адмяжавання ад буржуазнага крымінальнага права з яго разуменнем «пакарання» як кары і помсты. У арт. 7 КК БССР 1928 г. адзначалася, што закон не мае сваёй мэтай помсту і кару. Падкрэслівалася непрыгоднасць і амаральнасць пакарання як сродка ўздзеяння на асобаў, якія здзейснілі злачынствы, і рабілася выснова, што пакаранне павінна стаць выключна сацыяльнай ахоўнай мерай. Для абгрунтавання такога погляду бралася «тэорыя абароны» Э. Ферры. З такіх пазіцый апраўдвалася прымяненне мераў сацыяльнай аховы ў пераходную эпоху дыктатуры пралетарыята для выканання функцыі абароны грамадства ад злачыннасці⁶.

Падаецца таксама, што адмова ад тэрміна «пакарання» адбылася па ідэалагічных матывах, з мэтай апраўдаць і замаскіраваць жорсткія крымінальныя санкцыі і рэпрэсіі пад больш нейтральны і менш зразумелы для большай часткі неадудкаванага насельніцтва савецкай дзяржавы тэрмін «меры сацыяльнай аховы», тым самым стварыўшы ўражанне гуманізму савецкага крымінальнага права і яго прынцыповай навізны ў параўнанні з буржуазным.

Згодна арт. 7 КК БССР 1928 г. мэтай сацыяльнай аховы з'яўляліся: папярэджанне злачынстваў, пазбаўленне грамадска-небяспечных элементаў магчымасці зноў здзейсніць злачынства, прыстасаванне асобаў, здзейсніўшых злачынства, да ўмоў вольнага сумеснага жыцця працоўных. Відавочна, што мэтай сацыяльнай аховы медыцынскага характара былі лячэнне і ізаляцыя асобы, здзейсніўшай злачынства.

Асабліва варта адзначыць такую меру сацыяльнай аховы, як расстрэл, які ў Кодэксе называўся «вышэйшая мера сацыяльнай аховы». Улічваючы, што смяротнае пакаранне не ўваходзіла як у ніводны від мераў сацыяльнай аховы, так і ў агульную сістэму пакаранняў, зусім неабгрунтаваным выглядала існаванне тэрміна «вышэйшая мера

сацыяльнай аховы», бо такі тэрмін увогуле не адлюстроўваў сутнасці рэпрэсіі Савецкай дзяржавы⁷. Расстрэл не мог прымяняцца да асобаў, якія не дасягнулі ў момант здзяйснення злачынства 18 гадоў, і цяжарных жанчын падчас вынясення прысуду. Увогуле ж крымінальная адказнасць паводле Кодэкса наступала з 14-гадовага ўзросту (арт. 14, 15 КК БССР 1928 г.).

Калі казаць адносна такой, найчасцей прымяняемай у савецкай дзяржаве меры сацыяльнай аховы як пазбаўленне волі, то паводле КК БССР 1928 г. найбольшы тэрмін пазбаўлення волі складаў 10 гадоў (арт. 30), што ў параўнанні з сучаснасцю выглядае даволі гуманна. Аднак пазней у 1934 г. гэты тэрмін быў павялічаны да 25 гадоў.

Ссылка і высылка, якія рэгламентаваліся артыкуламі 38, 39 КК БССР 1928 г., прымяняліся як асноўныя ці дадатковыя пакаранні да здзейсніўшых злачынства асобаў. Тым самым была створана легальная аснова для будучых рэпрэсій 30-х гг. у адносінах да асобаў, якія не здзяйснялі злачынствы, але былі грамадска небяспечнымі па розных адвольных ацэнках.

У той жа час можна вызначыць пакаранні, якія па сваёй сутнасці не неслі каральнага патэнцыялу і з'яўляліся мерамі сацыяльна-выхаваўчага характару (грамадскае ганьбаванне, перасцярога).

Крымінальны кодэкс БССР 1928 г. непасрэдна прадугледжваў дзве акалічнасці, якія выключалі сацыяльную небяспеку дзеяння, а гэта значыць і ўжыванне мер сацыяльнай аховы - неабходную абарону і крайнюю неабходнасць (арт. 10, 11). Яны аб'яўляліся правамернымі не толькі пры ахове ўласных інтарэсаў і інтарэсаў іншых асобаў, але і пры абароне савецкай улады і рэвалюцыйнага правапарадку.

Навацыямі Кодэкса былі закрануты пытанні бессвядомасці. У прыватнасці, ва ўмовах правядзення НЭПу, апошняя стала разглядацца як элемент юрыдычнага складу злачынства, які не дазваляў караць вінаватую асобу. У адносінах да бессвядомых асобаў маглі прымяняцца толькі меры сацыяльнай аховы медыцынскага характару⁸. Упершыню ў законе была дана належная ацэнка здзяйсненню грамадска небяспечнага дзеяння ў стане фізіялагічнага ап'янення. Асоба, здзейсніўшая ў такім стане злачынства, хоць бы яна не аддавала сабе справядачу ў сваіх дзеяннях, не прызнавалася бессвядомай і несла крымінальную адказнасць (нататка да арт. 13 КК БССР 1928 г.)⁹.

КК змяшчаў разгорнуты пералік змякчальных і абцяжарваючых віну абставін пры прызначэнні пакарання (арт. 49, 50), прычым арт. 49 КК БССР 1928 г. прызнае абцяжарваючай віну абставінай судзімасць за раней здзейсненае злачынства¹⁰.

Да абставін, якія выключалі крымінальны пераслед, адносілася даўнасць (арт. 16 КК БССР 1928 г.), якая прадугледжвалася двух відаў - даўнасць крымінальнага

пераследу (арт. 16) і даўнасць прысуду (арт. 20). Адзначым, што апошняя не была вядома папярэднему крымінальнаму кодэксу РСФСР.

У КК БССР 1928 г. далейшае развіццё набываюць прававое рэгуляванне катэгорыі «нескончанае злачынства», а таксама стадыі яго здзяйснення - падрыхтоўка і замах (арт. 22, 23). Пры гэтым тэарэтычную канструкцыю няскончанага злачынства ў параўнанні з КК РСФСР 1922 г. варта прызнаць крокам назад, бо КК БССР 1928 г. як і КК РСФСР 1926 г., упершыню ўсталёўваў каральнасць падрыхтоўкі да ўсіх злачынстваў, што было не бяспрэчным¹¹. Адсутнасць тэарэтычнага вызначэння «замаха» і «падрыхтоўкі» у арт. 22 КК БССР 1928 г. яшчэ больш узмацнялі рэпрэсіўнасць Кодэкса, паколькі ўзніклі складанасці ў размежаванні стадый злачыннай дзейнасці. Гэта вяло да таго, што «замах» і «падрыхтоўка» аднолькава пераследваліся ў КК, што не з'яўляецца правільным. Адпадала неабходнасць тэарэтычных распрацовак стадый здзяйснення злачынства для дыферэнцыяцыі адказнасці і прызначэння пакарання.

Інстытут саўдзельніцтва ў гэты перыяд часу заставаўся ідэнтычным «данэпаўскаму» заканадаўству. Адрозненне было ў тым, што крыніцы савецкага крымінальнага права 1921-1929 гг. не згадвалі аб арганізатарах злачыннай дзейнасці¹². Артыкулы 24 і 25 КК БССР 1928 г. вызначалі паняцці «падбухторшчыкаў» і «памагатых». Прынцыпы прызначэння меры сацыяльнай аховы ўсіх саўдзельнікаў засталіся ранейшымі: улічваліся ступень іх сацыяльнай небяспекі і характар удзелу ў здзейсненым злачынстве (арт. 225).

Варта адзначыць раздзелы 2-7 Кодэкса, якія далей мы будзем называць для зручнасці Асаблівай часткай. У сувязі з панаваннем у 1920-х гг. у крымінальнай навуцы і практыцы тэорыі аб «небяспечным стане асобы», а таксама існаваннем інстытута аналогіі закона ў КК БССР 1928 г., яго Асаблівая частка зменшыла сваё значэнне і ўплыў, бо неабходнасць у дакладна вызначаных санкцыях за апісаныя склады злачынных дзеянняў, сыходзячы са ступені віны асобы, не была патрэбнай. Любое дзеянне суд мог разглядаць як злачыннае, нават калі яно не ўтрымлівалася ў Асаблівай частцы Кодэкса таму, што працаваў прынцып аналогіі, а пакаранне суд мог вызначаць без уліку віны асобы і без звяртання да нормаў закона, бо матэрыяльная прыкмета злачынства і «небяспечны стан асобы» давалі судам значную самастойнасць у выбары мераў сацыяльнай аховы ў адносінах да абвінавачаных, судзілі толькі фармальна былі абмежаваныя Асаблівай часткай. У гэтай сувязі можна казаць аб яе казуістычным характары, што вызывала найбольшую крытыку сярод навукоўцаў, бо была найменш распрацаванай і змяшчала найбольш недахопаў.

Санкцыі нормаў Асаблівай часткі найчасцей фармуляваліся як абсалютна вызначаныя, г.зн. з указаннем аднаго віду і (або) памеру меры сацыяльнай аховы, што

ўзмацняла рэпрэсіўнасць крымінальнага закона, паколькі суды пазбаўляліся магчымасці выбару пакарання з улікам пэўных акалічнасцяў здзяйснення злачынства і дадзеных аб падсуднай асобе¹³. Злачынныя дзеянні ў Асаблівай частцы КК БССР 1928 г. размяшчаліся з улікам аб'екта злачынства, пад якім разумеліся пэўныя грамадскія адносіны. Раздзел аб злачынствах супраць асобы знаходзіўся толькі на перадапошнім месцы сярод раздзелаў Асаблівай часткі Кодэкса. Апошнім з'яўляўся раздзел аб маёмасных пасягальніцтвах. Такая пабудова Асаблівай часткі Кодэкса сведчыць аб прыярытэце аховы дзяржавы і дзяржаўнай уласнасці над аховай асобы і яе маёмасных інтарэсаў. Гэта пацвяржаецца і санкцыямі Асаблівай часткі КК БССР 1928 г., бо заканадаўца ўсталёўвае павышаную адказнасць за злачынствы, накіраваныя супраць асноў савецкай дзяржавы і ўлады. Адказнасць жа за іншыя злачынствы з'яўлялася больш мяккай.

У Асаблівай частцы КК БССР 1928 г. бяспрэчна прысутнічалі пэўныя тэарэтычныя дасягненні, а з пункту гледжання заканадаўчай тэхнікі яна значна абагнала КК РСФСР 1926 г. Аднак было даволі шмат і недахопаў, якія папярэдне можна было паправіць, улічваючы дастатковы назапашаны вопыт. У першую чаргу гэта тычылася санкцый некаторых артыкулаў.

КК БССР 1928 г. па сутнасці завяршыў этап станаўлення беларускага савецкага крымінальнага права, які характэрызаваўся дыялектычнай залежнасцю ад гістарычных абставінаў разглядаемага гістарычнага перыяду. Той факт, што Кодэкс дзейнічаў 34 гады, нягледзячы на разнастайнасць і імклівасць сучасных яму гістарычных падзей, сведчыць аб яго высокім юрыдычным узроўні. Заканадаўца здолеў стварыць закон, які адпавядаў хутка змяняючымся абставінам тагачаснай рэчаіснасці. Ён выправіў канцэптуальныя супярэчнасці КК 1922 г., а таксама тэхніка-юрыдычныя памылкі КК РСФСР 1926 г., стаўшы, такім чынам, самым распрацаваным і дасканалым крымінальным кодэксам сярод іншых рэспубліканскіх кодэксаў другой паловы 1920-х гг. Гэта сведчыць аб даволі высокім узроўні развіцця крымінальна-прававой навукі і заканадаўства Беларускай ССР у адзначаны перыяд часу.

Аднак з іншага боку, Кодэкс апынуўся непрыдатным для яго далейшага ўжывання, бо з самага пачатку змяшчаў у сабе значны канцэптуальны дэфект. Бальшавікі, ігнаруючы ўласны прававы досвед і судовую практыку, з ідэалагічных прычын пабудаваў яго на падставе замежнай сацыялагічнай школы права, што не было аб'ектыўна абумоўлена патрабаваннямі практыкі. Згаданая канцэпцыя была штучна ўжыта на непадрыхтаванай глебе, бо гістарычных і навуковых перадумоў для яе ўжывання не існавала. Гэта прывяло да скажэння сутнасці тэорыі сацыялагічнай школы крымінальнага права аб «небяспечным стане асобы» і «мерах сацыяльнай аховы». Нягледзячы на тое, што гэтая канцэпцыя лічылася найбольш прагрэсіўнай і гуманнай у

той час, балышавікі па ідэалагічных і палітычных прычынах сказілі яе, дапоўнілі Кодэкс найбольш адыёзнымі палажэннямі аб аналогіі і зваротнай сіле крымінальнага закона і яго класавай сутнасці, што ў выніку служыла падставай масавага парушэння законнасці ў 1930-я гг., антынародных рэпрэсій і дэградацыі крымінальнага права, прававой навукі і культуры, а таксама падзення аўтарытэта крымінальнага закона ў грамадстве. У сувязі з вышэйсказаным, можна зрабіць вывад, што нельга ігнараваць аб'ектыўныя патрэбнасці грамадскіх праваадносін, трэба з вялікай асцярожнасцю ставіцца да эксперыментаў у галіне крымінальнага права, асабліва ў сферы крымінальнай праватворчасці. І ўвогуле крымінальна-прававая палітыка павінна будавацца на навукова-даследаваным досведзе.

Спіс цытаваных крыніц:

- ¹ Соломон П. Советская юстиция при Сталине. - Пер. с англ. — М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1998. - 464 с. С. 11.
- ² Вишневский А.Ф., Довнар Т.И. История государства и права Беларуси (1917-1996 гг.): Курс лекций. — Мн.: Академия МВД РБ, 1996. - 153 с. С. 40.
- ³ Довнар Т.И. Краткий очерк истории государства и права Республики Беларусь (послеоктябрьский период). - Мн.: Институт современных знаний, 1997. 128 с. С. 22-23.
- ⁴ Морозов Б.П. Аналогия при применении уголовно-правовых норм // Закон и право. — 2008. - № 11. С. 48.
- ⁵ Гл.: Грунтов И. История и современные подходы в понимании содержания вины в отечественной науке уголовного права и законодательстве // Судовы веснік. — Минск, - 2007. - № 4. — С. 59.
- ⁶ Стручков Н.А. О становлении советского уголовного права и уголовноправовой науки // Вестн. Моск. Ун-та. — 1989, - сер. 11, право. - № 1. — С. 45.
- ⁷ Гл.: Игнатов А.Н., Келина С.Г., Ковалев М.И., Кригер Г.Л., и др. Курс советского уголовного права: Наказание. В 6-ти томах: Часть общая. Т. 3. - М.: Наука, 1970. - 350 с. С. 24.
- ⁸ Кочкина М.В. Административное и уголовное законодательство в условиях становления и эволюции советского государства, октябрь 1917 - 1929 гг.: автореф. ... дис. канд. юр. наук: 12.00.01/ М. В. Кочкина; Саратов. гос. акад. права. — Саратов, 2008. — 34 с. С. 30.
- ⁹ Багрий-Шахматов Л.В., Горелик И.И., Дубовец П.А. и др. Уголовное право БССР. Часть общая. Мн. Выш. шк. 1973. - 368 с. С. 321.
- ¹⁰ Герцензон А.А., Грингауз Ш.С., Дурманов Н.Д., Исаев М.М., Утевский Б.С. История советского уголовного права. М., 1947. - 463 с. С. 341.
- ¹¹ Кузнецова Н.Ф. Исторический анализ Основ уголовного законодательства СССР // Вестн. Моск. Ун-та. — 1989, - сер. 11, право. - № 1. — С. 41.
- ¹² Кочкина М.В. Указ. тв. С. 29.
- ¹³ Калашникова А.И. Уголовный кодекс РСФСР 1926 года: концептуальные основы и общая характеристика: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.08 / А.И. Калашникова. — Ульяновск, 2009. - 192 с. С. 176.